

Socio-Economic Problems and the Statejournal home page: <http://sepd.tntu.edu.ua>

ISSN 2223-3822

Vladymyr, O. (2017). Natsionalna hroshova odynytia Ukrainy: istorychni aspekty rozvytku ta osoblyvosti naimenuvannia [Ukrainian national currency: historical aspects of development and peculiarities of naming]. *Socio-Economic Problems and the State*. 16 (1), 32-48.

НАЦІОНАЛЬНА ГРОШОВА ОДИНИЦЯ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТА ОСОБЛИВОСТІ НАЙМЕНУВАННЯ**Ольга Владимир**

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,

вул. Руська, 56, м. Тернопіль, 46001, Україна

e-mail: olhavlada@ukr.net

к.е.н., доцент, кафедра менеджменту інноваційної діяльності та підприємництва

Article history:

Received: March, 2017

1st Revision: April, 2017

Accepted: May, 2017

JEL classification:

E42

E49

UDC:

336.741

Abstract: У статті розглянуто загальні умови емісії національної грошової одиниці України. Охарактеризовано роль грошей не лише в економічній площині, але й в історично-культурній та пізнавальній. Обґрунтовано важливість таким елементів грошей як: дизайн, якість, найменування. Розглянуто історичний шлях розвитку гривні як грошової одиниці від моменту її зародження в часи Київської Русі до її другого відродження у 1996 році, а також особливості її розвитку в сучасних умовах. Розглянуто основні різновиди гривні: гривню київського, чернігівського, новгородського типу. Проведено їх характеристику та порівняння. Проведено дослідження обігу монет у різні періоди: у період Київської Русі (час правління Володимира Великого, Ярослава Мудрого та Святополка), Київського та Сіверського князівства, за часів Королівства Польського, Великого князівства Литовського і Руського, Угорського Королівства, Речі Посполитої, Австрійської імперії та Московської держави, Росії. Досліджено суть та історію появи рубля, а також існуючі теорії походження його назви. З'ясовано природу та місце зародження, а також особливості походження назви розмінної монети «копійка». Обґрунтовано існування некоректності в найменуванні розмінної монети національної грошової одиниці України та запропоновано шляхи її усунення.

Keywords: національна грошова одиниця, банкнота, монета, гривня, рубль, рублик, копійка.

Владимир О. Національна грошова одиниця України: історичні аспекти розвитку та особливості найменування [Електронний ресурс] / Ольга Владимир // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2017. — Вип. 1 (16). — С. 32- 48. — Режим доступу до журн.:

<http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2017/17vomton.pdf>.

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

1. Постановка проблеми.

Склалося так, що одним із атрибутів, які характеризують ту чи іншу країну, окрім культури, мови, звичаїв і традицій, архітектурної спадщини та природних особливостей, є національна грошова одиниця. У сучасному світі, де міжнародний туризм посідає третє місце за величиною доходу від загальносвітового експорту товарів і послуг [1], і надалі набирає популярності, національна грошова одиниця є тим атрибутом, який одним із перших презентує країну туристу. Тому особливу увагу слід звертати не лише на дизайн та якість банкнот і монет, але і на історичні особливості їх розвитку та найменування. Дослідження процесу трансформації форм грошей розкриває чимало цікавих фактів не лише про устрій грошової системи у відповідний період, але й про особливості подорожей, торгівлі та купецтва, про матеріально-ціннісні та суспільні пріоритети різних країн у різний час. Наприклад, на монетах, а згодом і на купюрах, прийнято увіковічнювати постаті можновладців, державотворців, визначних постатей різних сфер суспільного життя, або ж відомих культурно-історичних, архітектурних чи природно-ландшафтних місць, якими гордиться певна країна чи людство загалом. Приїжджаючи в ту чи іншу країну, у туриста однією з перших потреб виникає потреба у національній валюті тієї країни. Відповідно національні гроші і їх дизайн – це той елемент, який одним із перших впливає на формування враження чи знань про країну. Інформація, яку турист зчитує з банкноти чи монети, може надихнути його на подальший самостійний пошук даних про осіб, об'єкти чи місця, які зображено на грошах. Або, можливо, туриста зацікавить сама історія виникнення та розвитку грошей цієї країни. Чому у цієї країни саме такі гроші і чому вони саме так називаються?

Поставлені запитання обумовлюють актуальність досліджуваної проблематики та формування мети і задач дослідження.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Необхідно відзначити, що серед наукової економічної та історичної літератури можна знайти чимало праць про походження гривні, про особливості формування грошової системи України, про грошові реформи у різні історичні періоди, і особливо багато про аспекти функціонування сучасної гривні, про її девальвацію, проблеми стабільності, надійності, курсоутворення тощо. Дослідженню даних питань присвятили свої праці такі науковці як: О. Дзюблюк, М. Дмитрієнко, Р. Тхоржевський, О. Ченцова, І. Скоморович, В. Ющенко, Н. Дорофеева, В. Панченко, А. Гальчинський, О. Береславська, В. Міщенко.

Дослідження грошової тематики є цікавим для нумізматів та дизайнерів. Наприклад, Національний банк України регулярно випускає ювілейні та колекційні монети приурочені різним видатним постатям, визначним місцям чи подіям. До цієї роботи залучаються різні фахівці, організовуються конкурси та премії за кращі ідеї та художньо-дизайнерські рішення. Лише у 2016 році було випущено 47 таких монет (табл. 1) [2].

У 2013 році українську гривню визнали найкрасивішою валютою у світі. Швейцарські фінансисти дійшли такого висновку на засіданні комісії з естетики Міжнародного фінансового банку [3]. Друге місце після гривні зайняв австралійський долар, на третій позиції – євро. Замкнули п'ятірку болгарський лев і американський долар. Найкрасивішою валютою українську гривню було визнано і в 2008 році.

Таблиця 1. Пам'ятні монети України					
№ з/п	Найменування	Метал	Номінал	Роздрібна ціна, грн.	Дата введення в обіг
1	Тетяна Яблонська	нейзильбер	2 гривні	35	21 лютого 2017
2	Давній Дрогобич	нейзильбер	5 гривень	43	22 грудня 2016
3	Богдан Ступка	нейзильбер	2 гривні	35	19 грудня 2016
4	Костьол святого Миколая (м. Київ)	нейзильбер	5 гривень	43	19 грудня 2016
5	Костьол святого Миколая (м. Київ)	срібло(Ag 999)	10 гривень	1006	19 грудня 2016
6	200 років Львівському торговельно-економічному університету	нейзильбер	2 гривні	35	12 грудня 2016
7	До дня Святого Миколая	нейзильбер	5 гривень	43	12 грудня 2016
8	Рік Півня	срібло(Ag 925)	5 гривень	545	9 грудня 2016
9	Олень	срібло(Ag 925)	5 гривень	545	9 листопада 2016
10	Павич	срібло(Ag 925)	5 гривень	545	9 листопада 2016
11	Вовк	срібло(Ag 925)	5 гривень	545	9 листопада 2016
12	Україна починається з тебе	нейзильбер	5 гривень	43	12 жовтня 2016
13	100 років пожежному автомобілю України	нейзильбер	5 гривень	43	3 жовтня 2016
14	70 років Київському національному торговельно-економічному університету	нейзильбер	2 гривні	35	30 вересня 2016
15	70 років Київському національному торговельно-економічному університету	срібло(Ag 925)	5 гривень	545	30 вересня 2016
16	Михайло Грушевський	нейзильбер	2 гривні	35	26 вересня 2016
17	Україна - непостійний член Ради Безпеки ООН. 2016 - 2017 рр.	нейзильбер	5 гривень	43	7 вересня 2016
18	100-річчя боїв легіону Українських січових стрільців на горі Лисоня	нейзильбер	5 гривень	43	2 вересня 2016
19	200 років Харківському національному аграрному університету імені В. В. Докучаєва	нейзильбер	2 гривні	35	1 вересня 2016
20	Давній Вишгород	нейзильбер	5 гривень	43	30 серпня 2016
21	Козацька держава	нейзильбер	5 гривень	43	17 серпня 2016
22	Київська Русь	нейзильбер	5 гривень	43	17 серпня 2016
23	Галицьке королівство	нейзильбер	5 гривень	43	17 серпня 2016
24	25 років незалежності України	срібло(Ag 925)	20 гривень	1846	17 серпня 2016
25	25 років незалежності України	золото(Au 900)	250 гривень		17 серпня 2016
26	25 років незалежності України	нейзильбер	5 гривень	43	17 серпня 2016
27	Давній Малин	нейзильбер	5 гривень	43	28 липня 2016
28	Зозулині черевички справжні	нейзильбер	2 гривні	35	20 липня 2016
29	Зозулині черевички справжні	срібло(Ag 925)	10 гривень	1006	20 липня 2016
30	50 років Тернопільському національному економічному університету	нейзильбер	2 гривні	35	23 червня 2016
31	50 років Тернопільському національному економічному університету	срібло(Ag 925)	5 гривень	545	23 червня 2016
32	20 років Конституції України	срібло(Ag 925)	5 гривень	545	20 червня 2016
33	20 років Конституції України	нейзильбер	2 гривні	35	20 червня 2016
34	Іван Миколайчук	нейзильбер	2 гривні	35	15 червня 2016
35	Геодезична дуга Струве (до 200-річчя початку здійснення астрономо-геодезичних робіт)	нейзильбер	5 гривень	43	7 червня 2016
36	Кінний трамвай	нейзильбер	5 гривень	43	25 травня 2016
37	Петриківський розпис	срібло(Ag 925)	10 гривень	1006	20 травня 2016
38	Петриківський розпис	нейзильбер	5 гривень	43	20 травня 2016
39	Пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу	нейзильбер	5 гривень	43	12 травня 2016
40	Пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу	срібло(Ag 925)	10 гривень	1006	12 травня 2016
41	Ігри XXXI Олімпіади	нейзильбер	2 гривні	35	28 квітня 2016
42	Ігри XXXI Олімпіади	срібло(Ag 925)	10 гривень	1006	28 квітня 2016
43	Феодосій Печерський	срібло(Ag 925)	10 гривень	1006	19 квітня 2016
44	150 років Національній парламентській бібліотеці України	нейзильбер	5 гривень	43	24 лютого 2016
45	Софія Русова	нейзильбер	2 гривні	35	18 лютого 2016
46	70 років Закарпатській області	біметалеві із недорогоцінних металів	5 гривень	40	14 січня 2016
47	Щедрик (до 100-річчя першого хорового виконання твору М. Леонтовича)	срібло(Ag 925)	20 гривень	2345	5 січня 2016
48	Щедрик (до 100-річчя першого хорового виконання твору М. Леонтовича)	нейзильбер	5 гривень	43	5 січня 2016

3. Невирішена частина проблеми.

Попри значні напрацювання як у сфері управління грошово-кредитною політикою та стабілізації гривні на сучасному валютному ринку, так і в сфері історичних досліджень еволюції грошей та грошових систем на теренах сучасної України, все ж поза обговоренням залишаються відомі історично важливі моменти. Як уже зазначалось, розвиток та еволюція форм національної грошової одиниці України має довгу історію, факти якої надають нам чимало цікавої та пізнавальної інформації, але також вони змушують нас задуматись над тим, чи правильно ми називаємо українські гроші, а власне розмінні монети. Тому дана стаття присвячується пошуку відповіді на запитання, які виникають з приводу правильності найменування національної грошової одиниці України.

4. Виклад основного матеріалу.

Національні гроші, як відомо, є одним з невід'ємних атрибутів державності. Національна грошова одиниця – це елемент національної грошової системи, грошовий знак, встановлений законодавством країни, що слугує для порівняння і вираження цін усіх товарів та послуг з метою обслуговування суспільного обороту в державі. Грошова одиниця, як правило, поділяється на дрібніші кратні частини. У більшості країн діє десяткова система поділу (1 долар США дорівнює 100 центам, 1 англійський фунт стерлінгів – 100 пенсам, 1 російський рубль – 100 копійкам тощо).

Грошова одиниця сучасної України була введена в грошовий обіг 2 вересня 1996 року, в процесі проведення грошової реформи, яка тривала з 2 по 16 вересня і передбачала вилучення з обігу тимчасових грошей – купоно-карбованців та заміни їх на банкнотні гривні та монетні копійки. На банкнотах гривні зображені Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Іван Франко, Михайло Грушевський, Тарас Шевченко, Леся Українка, Григорій Сковорода та архітектурні пам'ятки.

Першу серію банкнот номіналами 1, 2, 5, 10 та 20 гривень зразка 1992 року було виготовлено у 1992 році канадською компанією з виробництва банкнот «The Canadian Bank Note Company» (Канада), а зразка 1994 року – «Thomas De La Rue» (Великобританія). Зараз банкноти друкуються на Банкнотній фабриці Банкнотно-монетного двору Національного банку України, яку було введено в експлуатацію у 1994 році. Річна виробнича потужність Банкнотно-монетного двору становить близько 1,8 млрд. банкнот та 1,2 млрд. монет, що дає змогу повністю забезпечувати внутрішні потреби України. Папір для банкнот виготовляється Фабрикою банкнотного паперу Національного банку України, що у місті Малин, відкриття якої відбулося у 1997 році [4].

Згідно з європейськими стандартами, грошові знаки потрібно оновлювати з певною періодичністю, щоб мінімізувати або зовсім унеможливити спроби шахраїв підробити банкноти. Відтак центральні банки змінюють або вдосконалюють дизайн банкнот у середньому кожні 5-7 років.

Станом на 1 серпня 2016 року у готівковому обігу країни перебувало готівки на загальну суму 313,1 млрд. грн., у тому числі банкнот – 311,1 млрд. грн. (2,8 млрд. шт.) та монет – 1,9 млрд. грн. (12,4 млрд. шт.). Загальна кількість банкнот на душу населення становила 66 шт., а розмінних монет – 279 штук [4].

У вересні 2016 року ми відзначали 20-річчя обігу національної грошової одиниці України – гривні, але треба зазначити, що платіжний засіб із такою ж назвою використовували ще за 1000 років до цього. Уперше про гривню згадується ще в «Повісті минулих літ» (1110р.) при описі подій 882 року.

До X ст. в Київській Русі не було «своїх» грошей: користувалися переважно

арабськими срібними дирхемами (фото 1) , що з'явилися на давньоруській території внаслідок торгівлі з Арабським Халіфатом. Руські купці, які торгували на Сході хутрами, воском і челяддю (рабами), привозили додому дирхеми, які у великій кількості археологи знаходять у похованнях та скарбах.

Фото 1. Арабські дирхеми, VIII-X ст., срібло

Не так часто зустрічаються візантійські золоті соліди та срібні міліарисії. І ще рідше – європейські динарії. Поширення в Київській Русі іноземних монет свідчить про активну торгівлю, а також про те, що для заморських купців «транзитний шлях» її територією був безпечнішим, аніж морський шлях.

Однак уже в кінці X ст. ситуація змінюється. Зміцнюються міжнародні зв'язки, розширюється торгівля, Київ стає столицею великої централізованої держави. Саме в цей час починається перше в історії Київської Русі карбування своїх монет. Притік же іноземних монет стає, з різних причин, меншим. Наприклад, у зв'язку з розпадом Арабського Халіфату та виснаженням його срібних копалень зникають арабські дирхеми.

Перші давньоруські монети (златники і срібляники) фото 2, 3, 4) з'явилися за часів Володимира Великого та Ярослава Мудрого, і карбувалися всього близько 25-35 років [5].

Фото 2. Перші давньоруські монети (златники і срібляники)

Для срібляників використовувалося імпортоване срібло. Златник же, який ззовні нагадує візантійський солід, карбувався тільки за Володимира Великого в кінці X – на початку XI ст. (980-1015 рр.). Однак запасів цінного металу було недостатньо для випуску необхідної кількості монет. Приватних же монетних дворів у Київській Русі в той час не було.

Фото 3. Срібляники часів Володимира Великого, X-XI ст.

Златник Володимира Великого мав вагу 4,4 г, срібляник – довільну вагу – від 1,73 до 4,68 г.

Виділяють декілька типів срібляників, які характеризуються відмінностями зображень і легенд аверса та реверса. Срібляники перших випусків повторюють тип візантійських монет (на аверсі – зображення князя, а на реверсі – погруддя Христа-Пантократора). В XI ст. зображення Христа замінено зображенням княжого родового знаку власності – тризуба. Довкола портрета князя розміщувалась легенда: «Владимир (або Святополк) на столе, — а се его сребро». Для київських монетних майстрів відмова від зображення Христа-Пантократора і уніфікація тексту легенди означали відхід від візантійських монетних зразків і формування власних стандартів оформлення монет.

Срібляники Ярослава Мудрого відрізнялися зовнішнім виглядом. На одній стороні замість зображення Христа чи князя було зображення св. Юрія (християнського покровителя Ярослава), на іншій – родовий знак-тризуб і легенда «Ярославле сребро». Всі дослідники відзначають високий мистецький рівень виконання монет Ярослава Мудрого.

Фото 4. Срібляники часів Ярослава Мудрого, X ст.

Срібляники Святополка стали останніми давньоруськими монетами у класичному розумінні (фото 5).

Фото 5. Срібляники часів Святополка, X ст.

Після припинення випуску златників і срібляників, у Київській Русі настає, так званий, «безмонетний період». Ось у цей-то період і з'являються гривні – у вигляді

великих «нерозмінних» злитків вагового срібла. Відтак функції засобів купівлі-продажу у великих транзакціях і накопичення скарбів з середини XI ст. поступово перебрали монетні гривні – злитки срібла (рідше золота) стандартних форм і ваги [5]. Згідно із Берестяною грамотою золоті гривні коштували у 12-20 разів дорожче, аніж срібні. За одну золоту гривню можна було купити коня, обладунки, раба [6].

У давнину слово «гривня» мало кілька значень.

Гривня лічильна – означала певну кількість срібних монет, гривня вагова – означала точну вагу срібла або золота. Сам термін «**гривня**» походить від слова «грива» (загриво, шия) – прикраси з золота або срібла у вигляді обруча, що носили знатні люди на ший (на «загривку») (фото 6, 7) [7].

Фото 6. Гривна, прикрашена кільцевими поясами, зі скульптурними сценами (лев терзає кабана) на обох кінцях. Греко-скіфський стиль, кін. IV ст. до н.е. [8]

Фото 7. Золота гривна з емалевими зображеннями з с. Кам'яний Брід на Житомирщині. XII – XIII ст. [9].

Київські майстри-ювеліри робили «шийні гривни» із золота і срібла. Однак, хоча гривна видається жіночою прикрасою, носили її і чоловіки: князь і дружина – як символ влади. «Шийну гривню» знайдено як у похованнях, так і в скарбах, разом з іншими прикрасами – браслетами та сережками.

Ряд нумізматів зійшлися на тому, що місце монет в обігу Київської Русі XII – XIII ст. посіли монетні гривні – масивні злитки срібла, що мали строго визначену форму і

вагу (від 140г до 204г залежно від типу: київські, чернігівські, новгородські і інші) (фото 8-12). Щоби зробити дрібні покупки, від злитку гривні відрубували менші шматки. Та навіть частинки гривні були дуже і дуже цінними. Тому щоб купити, дрібний крам, люди використовували замітники грошей. Люди користувалися хутряною валютою, тобто платили шкірами тварин, найчастіше – білок, соболя. Перський учений Ахмед Турський у творі «Дива творіння» (1160 р.) пише: «І в руських шкіряні гроші – шкірки білок, і шкірки без хутра з передніми та задніми лапками й кігтями» [10].

Гривневі злитки обертались, як правило, в середовищі князів, бояр та багатих купців і слугували для сплати боргів, данини та контрибуцій. Монетні гривні є економічним феноменом, притаманним здебільшого лише Київській Русі XI – XV ст., ніде більше в середньовічному світі такі злитки не використовували (окрім литовських гривень).

Перші гривні у Київській Русі були такі: гривня срібна, тобто злиток срібла певної ваги, і «гривня кун» – рахункова, що складається з конкретного числа монет. Пізніше з'являються ті самі гривні, які можна побачити і в експозиції Національного музею історії України. Це гривні «київська», «новгородська», «чернігівська» та інші.

Найбільш рання – «київська» (фото 8), шестикутної довгастої форми і вагою майже 140-160 г срібла, з'явилася в XI ст. Ці гривні були економічним символом Києва і були в ужитку до монголо-татарського нашестя в XIII ст. Названі так за місцем їхнього виготовлення. Дослідники вважають, що вага гривень київського типу була пов'язана з візантійською вагою одиницею літрою (327,5 г) і становила її половину. Київські гривні були найбільш поширеними на території Південної та Південно-Західної Русі [11].

Фото 8. Гривня київського типу. Срібло, X-XIII ст.

Велике значення в грошовому обігу Русі мали «новгородські» гривні (фото 9), які з'явилися на північно-західних землях Київської Русі. Спочатку ними користувалися лише на північно-західних землях, а від середини XIII століття – на всій території Київської Русі. За місцем першої знахідки та виготовлення вони дістали назву новгородських. На відміну від «київських», «новгородські» гривні виливалися у вигляді срібного бруска-палички вагою близько 204 г, що складало половину каролінзького фунта. На новгородських гривнях траплялися видряпані імена, що могли означати осіб, на замовлення яких вони вироблялися. Крім написів, на відлитих шматках срібла можна також побачити продряпані поперечні риски, остання з яких є похилою, а також карби, тобто знаки. На думку дослідників, вони могли означати втрату ваги [11].

Фото 9. Гривня новгородського типу. Срібло, XII-XV ст.

Чернігівська гривня за формою (ромбоподібні з розплющеними краями) була дуже близькою до київської, а за вагою – до новгородської (фото 10). Названі так за місцем їх знахідок. Деякі з чернігівських гривень важили 204 г, що уможливорює висновок про їх відповідність новгородським. Останні знахідки чернігівських гривень свідчать про те, що більшість із них важили близько 197 г, що відповідало скандинавській марці. Їх виробництво почалося наприкінці XI – на початку XII ст., а обіг тривав до другої половини XIII ст.

Фото 10. Гривня чернігівського типу. Срібло, кін. XI-XIII ст.

Крім названих вище, на території України було знайдено човноподібні гривні з поздовжнім нарізом, які дістали назву татарських (фото 11). За вагою вони відповідають новгородським, але датуються лише XIV ст. Учені вважають, що вони використовувалися для розрахунків із Ордою та монголо-татарами.

Фото 11. Гривня татарського типу. Срібло, XIV ст.

Ще один вид монетних гривень, названих за місцем їх знахідок – литовський, не був поширений на українських землях (фото 12). На думку дослідників литовські гривні використовувалися балтськими племенами у ранній період історії Великого князівства Литовського від кінця XII по XV ст. Найчастіше вони являли собою

напівкруглі стрижні із широкими поперечними прим'ятинами довжиною близько 13 см і вагою від 100 до 110 г.

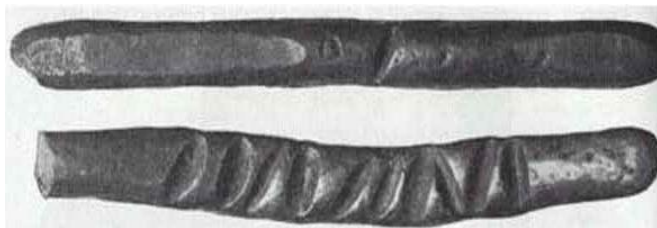

Фото 12. Гривня литовського типу. Срібло, XIII-XV ст.

В XV ст. злитки гривні перестали бути грошово-платіжними одиницями, в зв'язку із безперервним їх псуванням та збільшенням масштабів карбування монет.

Поширення гривень, так само як і їхнє зникнення, прямо пов'язане з історичними подіями. Економічна криза в Київській Русі, що почалася із другої половини XIII ст. у зв'язку з монголо-татарською навалою, зачепила і гривню. 1237 р. в межі Русі вторглося 140-тисячне військо внука Чингізхана, Батия. Київ же був узятий монголами взимку 1240 р. Гривні поступово виходять з обігу. «Київська» гривня зникла з ужитку ще раніше, на початку XIII ст.; «новгородська» – в XV ст. «Другого життя» давньоруські гривні набувають уже як історичні знахідки археологів. За свідченням фахівців, Київ був одним із найбільших центрів зосередження монетних гривень: тут знайдено 1/3 від загальної кількості виявлених археологами давньоруських злитків, вага яких становить близько 130 кг (фото 13) [5].

Фото 13. Скарб срібних грошових гривень XII-XIII ст. з Михайлівського золотоверхого монастиря

Отож, якщо у XI ст. криза країн Середньої Азії призвела до зменшення надходжень срібних монет зі східного ринку та розвиток торгівлі з країнами заходу послужив поштовхом до започаткування карбування у Київській Русі власних монет, то подальші події, такі як знищення хрестовими походами міждержавної торгівлі, зменшення надходжень золота з Візантії, смерть Ярослава Мудрого та закінчення етапу змагання за рівність з Візантією, а також розпад Київської Русі на окремі напівнезалежні держави, у кожній з яких важко було підтримувати карбування монет та злитків, призвели до поступової заміни гривні західноєвропейськими монетами. Остаточно руська валюта вийшла з обігу у XIV-XV ст.

Відтак, в XV ст. злитки гривні перестали бути грошово-платіжною одиницею, як у зв'язку з політично-економічними обставинами, поширенням в обігу карбованих монет, так із безперервним псуванням злиткової форми грошей та постійними незручностями, пов'язаними з їх рубанням.

Гривні з обігу почали витісняти срібні монети князя Володимира Ольгердовича

(1362-1394) (Київське князівство), срібні монети князя Дмитра-Корибута Ольгердовича (1380-1392) (Сіверське князівство). За часів Королівства Польського у XIV-XV ст. в обігу перебував Львівський півгріш, Руський (галицький півгріш (квартик)), також зустрічалися срібні монети Мамаєвої орди (XIV ст.), Кримського ханства (XV-XVI ст.), Генуезько-татарський аспр (др. чв. XVI ст.). В грошовому обігу України XV-XVI ст. перебували срібні монети Великого князівства Литовського і Руського, Угорського Королівства, Королівства Польського, Пруссії та Чехії, а також голландські талери, турецькі піастри, кримські башлики та акне. У XVII-XIX ст. – срібні та мідні монети Речі Посполитої, срібні монети Прибалтійського володіння Швеції, Австрійської імперії та Московської держави, срібні та мідні монети Росії [12].

Гривня була грошовою одиницею Української народної Республіки – запроваджена 1 березня 1918 року. Випускалась номіналами від 2 до 2000. Розмінною грошовою одиницею був шаг (1/100 гривні). Після проголошення у 1991 році державної незалежності України гривня стала національною грошовою одиницею. Запроваджена в обіг з 2 вересня 1996 року Указом Президента України від 25.08.1996 «Про грошову реформу». Початковий курс становив 1,7 грн. за 1 дол. США. На початку 2000 р. курс перевищив 5,5 грн. за 1 дол. США. На початку 2017 р. курс сягнув 27 грн. за 1 дол. США. Банкноти випускаються номіналом в 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 200, 500 гривень. Розмінною монетою є копійка (1/100 гривні). Номінал металевих монет – 1, 2, 5, 10, 25, 50 копійок, 1 і 2 гривні, а також ювілейні та колекційні (пам'ятні) монети.

Отже, виходячи з історичних фактів гривня по праву є національною валютою України. Але чи вірним є те, що розмінною монетою в нашій країні є копійка? Щоб відповісти на поставлене запитання спробуємо знайти відповідь на ще одне.

Від чого походить слово «рубль»?

Дослідники припускають що, при використанні монетних гривень купці були змушені возити з собою гирі та ваги, так як їх часто доводилось рубати на здачу. Це й призвело до нової назви – **рубль**. Вперше ця назва згадується в Берестяних грамотах кінця XIII ст. і літописах XIV ст.

Шукаючи відповідь на поставлене запитання, передусім звернемось до російських джерел. Дослідники історії походження рубля виділяють чотири версії. Так згідно першої версії, російський історик Іван Кондратьєв [13], німецький мовознавець російського походження Макс Фасмер [14], російський (радянський) історик та філолог Павел Черних [15] у своїх працях зазначають, що: першочергово рубль – це «обрубок, затичка», це слово походить від слова рубати і означає «обрубок гривни». Іван Кондратьєв, у книзі «Седая старина Москвы» написав: «Рубли были частями гривны или кусками серебра с зарубками, означавшими их вес. Каждая гривна разделялась на четыре части; название же рубль произошло от слова „рубить“, потому что прут серебра в гривну весом разрубался на четыре части, которые и назывались рублями. Это были куски серебра в полтора вершка длины, в палеи толщины, с клеймами и различными изображениями» [13].

Згідно другої версії, гривні новгородського типу стали називати рублями через особливості технологічного процесу їх виготовлення, тобто внаслідок литва срібла у форми залишався відповідний знак-шов. Рубль є похідним слова «руб», що означає «шов».

Інші дві версії припускають запозичення терміну з інших мов. Можливо, слово «рубль» має спільні корені зі словом «рупія», що означає «срібло, що оброблялося». До того ж імовірним є зв'язок з арабським словом «чверть», яке звучить як «руб» [16]. Але чверть чого? Можемо припустити що гривні.

На нашу думку перша версія є найбільш правдоподібною та очевидною. Це підтверджують і знахідки частин рубаних гривень – «рублів» (фото 14). Логічним є й те, що у XIII-XIV ст. рублі почали витісняти гривні з обігу, адже останні рубались для

здійснення дрібніших, хоча вартісних розрахунків. І таким чином рублі стали більш поширеними в обігу, й послужили назвою для нової валюти.

Фото 14. Гривні та рубані їх частини

Отож, слово „рубель” чи „рубль” з’являється як назва половини гривні або коротшої її частини (фото 15).

Фото 15. Поділ гривні на частини – рублі.

Використання злитків срібла було вкрай незручним, але тривало до XIV століття, коли під час правління Дмитра Донського стали карбуватися нові дрібні монети. Кожна монета важила трохи менше одного грама і називалася «деньга», будучи спадщиною татаро-монгольського ярма. Саме з цього моменту починається історія монети «рубль» [16].

«Денга» (від тюрк. *tāṅkā* – монета) – збірне найменування монет, які випускались з другої половини XIV ст., (синонім «куни»).

В 1534 році відбулась грошова реформа Олени Глинської, основною метою якої була заборона всіх старих Руських та іноземних монет, та заміна їх новою монетою.

Слово „рубль” закріпилось як назва грошової одиниці Російської імперії, а копійка стає її розмінною монетою [17, 18, 19].

Яка ж історія походження копійки?

Копійка – назва загальнодержавної російської монети, введеної в обіг з 1534

року в результаті проведення грошової реформи Олени Глинської. Копійка становить 1/100 рубля. Називалась вона спочатку новгородською денгою або новгородкою, далі «копейной денгой» або коротко „копійкою” (від зображеного на ній «всадника с копцем») [12, 16, 18, 19, 20, 21].

Отже, етимологія цього слова надзвичайно проста. Так як на реверсі монети був зображений варіант герба Москви з її покровителем Георгієм Победоносцем зі списом (копьем), тому й закріпилась назва «копійка».

5. Висновки та пропозиції.

Безумовно, грошові знаки є одним із атрибутів ідентифікації нації, символів державотворення, влади, а також головним об'єктом грошово-кредитної політики країни. Дослідження зародження і розвитку грошей на теренах нашої держави засвідчує про більш ніж тисячолітній шлях формування нашої державності на засадах самобутності. Поява власних грошей у період Київської Русі сприяла розвитку не лише торгівлі та купецтва, але й послужила фундаментом лихварству та банківництву. Особливості грошово-товарних відносин досліджуваного історичного періоду свідчать не лише про трансформацію форми грошових знаків чи умови торгівлі, але й про зародження паростків демократії у подальшій розбудові суспільства. Грошова одиниця України пройшла тривалий шлях історичної конвертації, що свідчить про глибокі історичні державотворчі корені нашої країни, про її міць та політичний вплив на арені європейських країн за часів Ярослава Мудрого, про багатство її культури і традицій. А це служить приводом як для гордості та поваги до історії нашої країни, так і для вболівання за процеси, які мають місце у сучасній Україні. Гривня – це той місток між минулим та сучасним, по якому ми повинні пронести древню славу і силу заради розбудови майбутнього України. Зрозуміло, що гривня як грошова одиниця з глибокою та цікавою історією вже заслуговує поваги. Але чи достатньо вона є шанованою у сучасних реаліях? На жаль, інфляція зумовлена як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами, призвела до значної доларизації економіки України, що негативно відображається на усіх економічних та державотворчих процесах. Аби зміцнити повагу до національної валюти України серед населення, представників бізнесу та світової спільноти необхідно працювати на її зміцнення як у сфері монетарної політики, так і у сфері реального сектору економіки.

Разом з тим, проявом поваги до грошової одиниці України буде й усунення некоректності у її найменуванні, а саме її розмінної монети. Слово «копійка» іноземного походження і не має жодного стосунку до нашої гривні. І звучить воно по-іноземному: «копійка» – «копейка» російською від слова «копье», українською ж «спис». Проведене дослідження свідчить, що період та умови походження копійки теж не мають логічного зв'язку із гривнею. Копійка з'явилась значно пізніше ніж гривня і, навіть, сам рубль, та ще й не на території нашої держави. Копійка – це сота частина рубля, але не гривні. Тоді як, ще в часи Київської Русі кілька частин рубля у сумі становили злиток гривні. Отже, на нашу думку, не коректно використовувати у найменуванні національних грошей назви грошових знаків інших країн [22]. І з історичної, і з філологічної точки зору буде правильно найменувати нашу розмінну монету не копійкою, так як це назва чужоземна та іншомовна і є сотою частиною грошової одиниці іншої країни, а рублем або ж рубликом. Усе чітко і зрозуміло: **«гривня»** – ціле, а **«рублик»** – її частина.

Відтак, з метою усунення такої значної некоректності, пропонуємо провести зміну назви розмінної монети національної грошової одиниці України відповідно до особливостей її історичного виникнення та найменування. І нехай це послужить одним із кроків на шляху зміцнення та зростання цінності національної валюти України.

Author details (in Russian)**Национальная денежная единица Украины: исторические аспекты развития и особенности наименования***Ольга Владимир**Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя,
ул. Русская, 56, г. Тернополь, 46001, Украина**e-mail: olhavlada@ukr.net**к.э.н., доцент, кафедры менеджмента инновационной деятельности и предпринимательства*

Аннотация. В статье рассмотрены общие условия эмиссии национальной денежной единицы Украины. Раскрыта роль денег не только в экономической плоскости, но и в историко-культурной и познавательной. Обоснована важность таких элементов денег как дизайн, качество, наименование. Рассмотрен исторический путь развития гривны как денежной единицы от момента ее зарождения во времена Киевской Руси и до ее второго возрождения в 1996 году, а также особенности ее развития в современных условиях. Рассмотрены главные разновидности гривны, а именно: гривну киевского, черниговского, новгородского типа. Проведено их характеристику и сравнения. Исследовано обращения монет в разные периоды: в период Киевской Руси (время правления Владимира Великого, Ярослава Мудрого и Святополка), Киевского и Северского княжества, во времена Королевства Польского, Великого княжества Литовского и Русского, Венгерского Королевства, Речи Посполитой, Австрийской империи и Московского государства, России. Исследовано сущность и историю возникновения рубля, а также существующие теории происхождения его названия. Выяснено природу и место зарождения, а также особенности происхождения названия разменной монеты «копейка». Обосновано существование некорректности в наименовании разменной монеты национальной денежной единицы Украины и предложены пути ее устранения.

Ключевые слова: национальная денежная единица, банкнота, монета, гривна, рубль, рублик, копейка.

Author details (in English)**Ukrainian national currency: historical aspects of development and peculiarities of naming***Olha Vladymyr**Ternopil Ivan Puluj National University,
56, Ruska str., Ternopil, 46001, Ukraine**e-mail: olhavlada@ukr.net**PhD, Assoc. Prof., Department of Management of Innovative Activity and Entrepreneurship*

Abstract. The general conditions of the national currency issuance of Ukraine have been described in the article. The role of money both in the economic sphere, and in the historical-cultural and cognitive sphere has been characterized. The importance of money elements such as design, quality and naming has been substantiated. The historical development of hryvnia as the currency from its inception in Kyivan Rus to its second revival in 1996, and its development features in the modern conditions have been considered. The main hryvnia types such as hryvnia of Kyiv, Chernihiv and Novhorod types have been considered. Their characteristic and comparison have been conducted. The circulation coins in the period of Kyivan Rus (the reign of Volodymyr Velyky, Yaroslav Mudry and Svjatopolk), Kyiv and Seversky principalities, during the Kingdom of Poland, the Great Lithuanian and Rus Principality, the Hungarian Kingdom, the Rzecz Pospolita, the Austrian empire and the Grand Principality of Moscow has been examined. The essence and ruble history, and existing theories of the origin of its name have been

investigated. It was found the nature and place of origin, and the origin peculiarities of the coin "kopeck". The incorrectness in the name of the coin national currency of Ukraine have been pointed out and the ways of its improvement have been offered.

Keywords: national currency, banknote, coin, the hryvnia, the ruble, the rublyk, and kopeck.

Appendix A. Supplementary material

Supplementary data associated with this article can be found, in the online version, at <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2017/17vomton.pdf>

Funding

The authors received no direct funding for this research.

Citation information

Vladymyr, O. (2017). Natsionalna hroshova odyntysia Ukrainy: istorychni aspekty rozvytku ta osoblyvosti naimenuvannia [Ukrainian national currency: historical aspects of development and peculiarities of naming]. *Socio-Economic Problems and the State*. 16 (1), 32-48.

<http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2017/17vomton.pdf>

Використана література:

1. Владимир О. Принципы проведения географической оценки туристических доходов та витрат / О. Владимир // Матеріали XXVII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2016. – Вип. 27. – С.112-116.
2. Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/currentmoney/cmcoin/list>
3. Украинская гривна победила в «конкурсе красоты» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kharkov.comments.ua/news/2013/08/09/112546.html>
4. Куфрик Б. Маленькі таємниці гривні / Б. Куфрик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expres.ua/main/2016/09/13/202608-malenki-tayemnyci-gryvni>
5. Ченцова О. Друге повернення гривні / О. Ченцова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayina-incognita/druge-povernennya-grivni>
6. Плахонін А. Що на Русі можна було купити за одну гривню / А. Плахонін, І. Кучер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expres.ua/main/2016/09/07/201687-rusi-bulo-kupyty-odnu-gryvnyu>
7. Дмитрієнко М. Гроші в Україні: факти і документи / М. Дмитрієнко, В. Ющенко, В. Литвин, Л. Яковлева. – К.: Фірма „ARS – UKRAINE”, 1998. – 456с.
8. Як малювали, друкували і перевозили гривню. Дев'ять історій про українські гроші 10.12.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poltava365.com/365-dniv-nasha-istoriya-yak-malyovali,-drukuvali-i-perevoz.html>
9. Історія українського мистецтва. – К.: Наукова думка, 1966 р., т. 1, с. 367. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pslava.info/ZhytomyrObl_367-1,139275.html
10. Дорофєєва Н.В. З історії грошей України / Н.В. Дорофєєва, З.М. Комаринська – Львів: Львівський банківський інститут НБУ, 2000 – 165 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rulit.me/books/z-istorii-groshej-ukraini-read-192094-1.html>
11. Скоморович І.Г. Історія грошей і банківництва: / І.Г. Скоморович, С.К. Реверчук, Я.Й. Малик та ін. [Підручник / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С.К. Реверчука]. – К.: Атіка, 2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/15060913/bankivska_sprava/viniknennya_evolyutsiya_grivni
12. Енциклопедія банківської справи України / Редкол.: В.С. Стельмах (голова) та ін. – К.: Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.

13. Кондратьев И.К. Седая старина Москвы / И.К. Кондратьев. – М., 1893 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://az.lib.ru/k/kondratxew_i_k/text_0050.shtml
14. Этимологический онлайн-словарь русского языка Макса Фасмера [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://vasmer.lexicography.online/p/рубль>
15. Черных П.Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка. В 2-х томах / П.Я. Черных. издательство: Русский язык, 1994 г. Том II: Панцирь-Ящур. – 560 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.slovorod.ru/etym-chernykh/_pdf/russ-hist-etym-chernykh-2.pdf
16. Історія рубля. Як з'явився рубль [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://faqur.ru/osvita/147166-istorija-rublja-jak-z-javivsja-rubl.html>
17. Тхоржевський Р.Й. Нариси історії грошей в Україні [Навч. посібник] / Р.Й. Тхоржевський. – Тернопіль: вид-во КАРП'ЮКА, 1999. – 238с.
18. Аникин А. Валютный портфель / А. Аникин, Е. Платонова. – М.: «СОМИНТЭК», 1995. – 681с.
19. Халатов С. История рубля и копейки / С. Халатов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://text.uuu.ru/coins/States/20040304143502States.html> - 72k
20. Зварич В.В. Нумізматичний словник / В. В. Зварич. – Львів: вид-во львівського університету, 1972. – 147с.
21. Зайцев Б.П. История копейки / Б.П. Зайцев, С.И. Посохов // Университеты. Наука и просвещение : Научно-популярный ежеквартальный журнал . – 01/2005 . – N1 . – С.60-65.
22. Владимир О. Историчні аспекти розвитку національної грошової одиниці України / О. Владимир // Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції пам'яті почесного професора ТНТУ, академіка НАН України Чумаченка М. Г. «Інноваційний розвиток: стратегічний погляд у майбутнє», 6 квітня 2017 р., м. Тернопіль. – ТНТУ, 2017. – С. 21-22.

References

1. Vladymyr O. The principles of geographic assessment of tourism revenues and expenses [Pryntsypy provedennya heohrafichnoyi otsinky turystychnykh dokhodiv ta vytrat]. Materialy XXVII Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi internet-konferentsiyi «Vitchyznyana nauka na zlami epokh: problemy ta perspektyvy rozvytku»: Zb. nauk. prats'. – Materials XXVII Ukrainian scientific-practical Internet conference "National science at the turn of ages: Challenges and Prospects for Development": Coll. Science. works. 2016, No 27, pp.112-116.
2. National Bank of Ukraine. Official website [Natsional'nyy bank Ukrayiny. Ofitsiyne internet-predstvanytstvo], available at: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/currentmoney/cmcoin/list>
3. Ukrainian hryvnia won the "beauty contest" [Ukrainskaya grivna pobedila v «konkurse krasoty»], available at: <http://kharkov.comments.ua/news/2013/08/09/112546.html>
4. Kufryk B. A little secrets of hryvnia [Malen'ki tayemnytsi hryvni], available at: <http://expres.ua/main/2016/09/13/202608-malenki-tayemnyci-gryvni>
5. Chentsova O. The second return of hryvnia [Druhe povernennya hryvni], available at: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayina-incognita/druge-povernennya-grivni>
6. Plakhonin A., Kucher I. What Rus could be bought for one hryvnia [Shcho na Rusi mozhna bulo kupyty za odnu hryvnyu], available at: <http://expres.ua/main/2016/09/07/201687-rusi-bulo-kupyty-odnu-gryvnyu>
7. Dmytrienko M., Yushchenko V., Lytvyn V., Yakovlieva L. Money in Ukraine: Facts and Documents [Hroshi v Ukrayini: fakty i dokumenty]. Kyiv, ARS – UKRAINE", 1998. – p 456.
8. How to paint, print and transported hryvnia. Nine stories of Ukrainian money. 10.12.2016 [Yak malyuvaly, drukuvaly i perevozyly hryvnyu. Dev"yat' istoriy pro ukrayins'ki hroshi. 10.12.2016], available at: <http://poltava365.com/365-dniv.-nasha-istoriya.-yak-malyuvali,-drukuvali-i-perevoz.html>
9. The history of Ukrainian art [Istoriya ukrayins'koho mystetstva]. Kyiv, Scientific thought,

1966. – Vol 1, 367 p., available at: http://www.pslava.info/ZhytomyrObl_367-1,139275.html
10. Dorofyeva N.V., Komarynska Z.M. From the history of Ukrainian money [Z istoriyi hroshey Ukrayiny]. Lviv, Lviv Banking Institute NBU, 2000, 165 p., available at: <http://www.rulit.me/books/z-istorii-groshej-ukraini-read-192094-1.html>
 11. Skomorovych I.H., Reverchuk S.K., Malyk Ya. Yo. The history of money and banking [Istoriya hroshey i bankivnytstva]. Kyiv, Atika, 2004, available at: http://pidruchniki.com/15060913/bankivska_sprava/viniknennya_evolyutsiya_grivni
 12. Stelmakh V.S. and others. Encyclopedia of banking business of Ukraine [Entsyklopediya bankivs'koyi spravy Ukrayiny]. Kyiv, Youth, In Yure, 2001, 680 p.
 13. Kondratyev I. K. The gray-haired old Moscow [Sedaya starina Moskvyy]. Moscow, 1893, available at: http://az.lib.ru/k/kondratxew_i_k/text_0050.shtml
 14. Etymological Online Dictionary of Russian Max Fasmer [E'timologicheskii onlajn-slovar' russkogo yazyka Maksa Fasmera], available at: <https://vasmer.lexicography.online/p/рубль>
 15. Chornykn P.Ya. Historical and etymological dictionary of the modern Russian language. In 2 volumes [Istoriko-e'timologicheskii slovar' sovremennogo russkogo yazyka. V 2-h tomah], Russian language, 1994. Volume II, 560 p., available at: http://www.slovorod.ru/etym-chernykh/_pdf/russ-hist-etym-chernykh-2.pdf
 16. The history of ruble. How was come the ruble [Istoriya rublya. Yak z'yavyvsya rubl'], available at: <http://faqkr.ru/osvita/147166-istorija-rublja-jak-z-javivsja-rubl.html>
 17. Tkhorzhevsky R.Yo. Essays on the history of money in Ukraine [Narysy istoriyi hroshey v Ukrayini], Ternopil, publishing house KАРYUKA, 1999, 238 p.
 18. Anikin A., Platonova E. Currency portfolio [Valyutnyi portfel']. Moscow, "SOMINTEK", 1995, 681 p.
 19. Khalatov S. The history of the ruble and kopeck [Istoriya rublya i kopejki], available at: <http://text.uuu.ru/coins/States/20040304143502States.html - 72k>
 20. Zvarych V.V. Numismatic dictionary [Numizmatychnyy slovnyk]. Lviv, publishing house of Lviv university
 21. Zaytsev B.P., Posokhov S.I. History of a kopeck [Istoriya kopejki]. University. Nauka i prosveshchenie: Nauchno-populyarnyi ezhekvartal'nyi zhurnal – Universities. Science and Education: Popular Scientific Quarterly Journal. 2005, No 1, pp.60-65.
 22. Vladymyr O. Historical aspects of developing of the Ukrainian national currency [Istorychni aspekty rozvytku natsional'noyi hroshovoyi odyntytsi Ukrayiny]. Materialy VI Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi pam'yati pochesnoho profesora TNTU, akademika NAN Ukrayiny Chumachenka M. H. «Innovatsiyyny rozvytok: stratehichnyy pohlyad u maybutnye» – Materials VI Ukrainian scientific and practical conference Memory of Honorary Professor TNTU, academic of NAS Ukraine Chumachenko M.H. «Innovative development: strategic view into the future». Ternopil: TNTU, 2017 - P. 21-22.

© 2017 Socio-Economic Problems and the State. All rights reserved.
 This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.
 You are free to:
 Share — copy and redistribute the material in any medium or format Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.
 The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.
 Under the following terms:
 Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.
 You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.
 No additional restrictions
 You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Socio-Economic Problems and the State (ISSN: 2223-3822) is published by Academy of Social Management (ASM) and Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University (TNTU), Ukraine, Europe.

Publishing with SEPS ensures:

- Immediate, universal access to your article on publication
- High visibility and discoverability via the SEPS website
- Rapid publication
- Guaranteed legacy preservation of your article
- Discounts and waivers for authors in developing regions

Submit your manuscript to a SEPS journal at <http://sepd.tntu.edu.ua>

